

Opracowanie to jest własnością uczdobrze.pl i sprzedawane jest jedynie w sklepie www.uczdobrze.pl
Rozprowadzanie, sprzedawanie i kupowanie produktu w innych miejscach narusza prawa autorskie i jest karane.

Spis treści

Część I. Teoria i ćwiczenia.....	7
Antyk	7
1. Wstęp.....	7
2. Epos jako gatunek	11
3. Homer „Iliada” (fragmenty)	13
4. Homer „Odyseja”	14
5. Tragedia grecka	15
6. Sofokles „Antygona”	16
7. Mitologia – mity jako fundament kultury	16
8. Filozofia a literatura w antyku (Platon i Arystoteles)	17
Ćwiczenia.....	17
Odpowiedzi i wskazówki	24
Tematy wypracowań.....	38
Jak pisać tematy strukturalne z antyku	38
Biblia jako tekst kultury	42
2.1. Księga Rodzaju.....	43
2.2. Księga Hioba	44
2.3. Księga Koheleeta	44
2.4. Księga Psalmów.....	45
2.5. Apokalipsa św. Jana	47
Ćwiczenia.....	49
Odpowiedzi do ćwiczeń	52
Średniowiecze	54
1. Średniowiecze – kontekst historyczno-kulturowy.....	54
2. „Lament świętokrzyski”	58
3. „Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią”	59
4. „Pieśń o Rolandzie” (fragmenty)	61
5. Dante Alighieri, „Boska Komedia” (fragmenty)	62
Ćwiczenia.....	64
Odpowiedzi i wskazówki	67
Tematy wypracowań.....	69
Renesans	72
1. Renesans – kontekst historyczno-kulturowy	72
2. Filozofia renesansu.....	73

3. Literatura renesansu	75
Jan Kochanowski – system myślenia o człowieku	75
William Szekspir	77
1. Dramat szekspirowski – najważniejsze cechy	77
2. William Szekspir „Makbet”	78
3. William Szekspir „Hamlet”	81
Ćwiczenia.....	89
Odpowiedzi.....	90
Tematy wypracowań.....	91
Propozycje tematów z Hamletem w roli głównej	91
Przykładowe wypracowania	92
Barok	97
Barok – kontekst historyczno-kulturowy.....	97
Mikołaj Sęp-Szarzyński – twórca przełomu.....	101
Daniel Naborowski.....	102
Jan Andrzej Morsztyn	102
Filozofia baroku.....	103
Molier „Skąpiec”	103
Ćwiczenia.....	105
Odpowiedzi.....	106
Tematy wypracowań.....	109
Oświecenie	109
Filozofia oświecenia	111
Ignacy Krasicki – twórca diagnozy i reformy.....	113
Ćwiczenia.....	116
Odpowiedzi.....	117
Tematy wypracowań.....	118
Romantyzm	119
Romantyzm – kontekst historyczno-kulturowy.....	119
Adam Mickiewicz „Dziady” cz. III	123
Juliusz Słowacki „Kordian”	129
Zygmunt Krasiński „Nie-Boska komedia”	131
Cyprian Norwid – poezja późnego romantyzmu	133
Adam Mickiewicz „Pan Tadeusz”	137
Aleksander Fredro „Zemsta”	138

Adam Mickiewicz, „Dziady” cz. II	139
Juliusz Słowacki, „Balladyna”	140
Ćwiczenia.....	141
Odpowiedzi.....	142
Tematy wypracowań.....	143
Pozytywizm	145
Założenia epoki.....	145
Bolesław Prus „Lalka”	149
Henryk Sienkiewicz „Potop”	152
Fiodor Dostojewski „Zbrodnia i kara”	153
Maria Konopnicka – poezja	155
Ćwiczenia.....	157
Odpowiedzi.....	161
Tematy wypracowań.....	163
Młoda Polska	165
Filozofia Młodej Polski.....	168
Kazimierz Przerwa-Tetmajer – utwory poetyckie.....	169
Jan Kasprówicz – utwory poetyckie.....	169
Leopold Staff – utwory poetyckie.....	170
Stanisław Wyspiański „Wesele”	171
Władysław Reymont „Chłopi”	177
Ćwiczenia.....	180
Odpowiedzi.....	182
Tematy wypracowań.....	184
Przykładowe wypracowanie	186
Dwudziestolecie międzywojenne	188
1. Kategorie i mechanizmy opisu epoki	188
2. Ugrupowania poetyckie – założenia.....	189
Stefan Żeromski „Przedwiośnie”	191
Witold Gombrowicz „Ferdydurke”	197
Michaił Bułhakow „Mistrz i Małgorzata”	202
Franz Kafka „Proces”	208
Bruno Schulz „Sklepy cynamonowe”	214
Stanisław Ignacy Witkiewicz „Szewcy”	218
Ćwiczenia.....	222

Odpowiedzi.....	227
Tematy wypracowań.....	230
Przykładowe wypracowanie	232
Literatura wojenna i obozowa.....	234
Poezja wojenna.....	239
Hanna Krall „Zdążyć przed Panem Bogiem”.....	240
Tadeusz Borowski „Proszę państwa do gazu”	244
Gustaw Herling-Grudziński „Inny świat”.....	247
Ćwiczenia.....	253
Odpowiedzi.....	256
Tematy wypracowań.....	258
Przykładowe wypracowanie	259
Literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna.....	260
Albert Camus „Dżuma”	266
George Orwell „Rok 1984”.....	271
Sławomir Mrożek „Tango”	275
Tadeusz Konwicki „Mała Apokalipsa”.....	278
Ryszard Kapuściński, „Podróże z Herodotem”	280
Janusz Głowacki, „Antygona w Nowym Jorku”	282
Stanisław Barańczak, poezja Nowej Fali i poezja lingwistyczna	284
Zbigniew Herbert – poezja.....	286
Wisława Szymborska – poezja	290
Ćwiczenia.....	294
Odpowiedzi.....	297
Tematy wypracowań.....	299
Przykładowe wypracowanie	300
Teoria literatury	302
Środki wyrazu artystycznego i ich funkcje	302
Sposoby kreowania świata przedstawionego	309
Relacje między tekstami: parafraza, parodia, trawestacja, aluzja	311
Wpływanie na odbiorcę.....	313
Stylizacja językowa	315
Konwencje literackie	318
<i>Konwencja fantastyczna</i>	318
<i>Konwencja baśniowa</i>	322

<i>Konwencja symboliczna</i>	326
<i>Konwencja realistyczna</i>	330
<i>Konwencja naturalistyczna</i>	334
<i>Konwencja groteskowa</i>	338
<i>Konwencja oniryczna</i>	341
Filozofia według epok.....	344
Antyk	344
Średniowiecze.....	352
Renesans	355
Barok	363
Oświecenie.....	368
Romantyzm	376
Pozytywizm.....	380
Młoda Polska /Młoda Europa).....	385
XX wiek (dwudziestolecie międzywojenne).....	389
Filozofia egzystencji XX wieku.....	393
Przykładowe wypracowanie	395
Część II Jak pisać wypracowanie na poziomie rozszerzonym?	397
I. Logika egzaminu rozszerzonego	397
II. Analiza tematu – punkt wyjścia	399
III. Teza i problem – oś wypracowania	402
IV. Model wypowiedzi argumentacyjnej	405
V. Analiza dzieła literackiego – narzędzia.....	408
VI. Kontekst – narzędzie	411
VII. Język wypracowania – precyzja i erudycja	413
VIII. Wstęp i zakończenie – rama interpretacji.....	414
IX. Od streszczenia do analizy.....	415
X. Strategia pisania na egzaminie	417
XI. Zestaw modelowych analiz.....	418
XII. Zestaw ćwiczeń – poziom rozszerzony	419
XIII. Checklista wypracowania rozszerzonego	428

Część I. Teoria i ćwiczenia

Antyk

1. Wstęp

Literatura europejska zaczyna się w starożytnej Grecji i Rzymie, ale antyk jest ważny nie dlatego, że „był pierwszy”. Jest ważny, ponieważ **ustanowił podstawowe modele myślenia o człowieku i świecie**, które literatura kolejnych epok będzie powtarzać, rozwijać albo świadomie podważać. Już w tekstach antycznych pojawiają się pytania, które pozostaną aktualne przez całą historię kultury: o konflikt wartości, zderzenie jednostki z prawem i wspólnotą, granice wolności, sens cierpienia, cenę sławy oraz rolę losu w ludzkim życiu.

W antyku powstają podstawowe gatunki literackie: epos, tragedia, komedia, liryka oraz historiografia. Równolegle kształtują się fundamenty retoryki, czyli sztuki świadomego i odpowiedzialnego posługiwania się słowem, oraz filozofii – namysłu nad prawdą, dobrem, sprawiedliwością i sensem istnienia. To połączenie literatury, filozofii i retoryki sprawia, że teksty antyczne nie są wyłącznie opowieściami, lecz **narzędziami interpretowania rzeczywistości**.

Dla maturzysty poziomu rozszerzonego jest to kluczowa informacja: antyk nie jest „epoką do odhaczenia”, lecz **magazynem pojęć, modeli i problemów**, które można wykorzystywać w analizie tekstów z każdej epoki. Gdy uczeń potrafi pokazać, że określony mechanizm myślenia o człowieku (np. konflikt tragiczny, fatum, heroizm) pojawia się już w antyku, a następnie zostaje przekształcony w romantyzmie, realizmie czy literaturze XX wieku, jego wypracowanie automatycznie zyskuje charakter interpretacyjny, a nie opisowy.

Antyk jako model porządkowania świata (perspektywa rozszerzona)

Literatura antyczna zakłada, że świat **nie jest chaotyczny**. Nawet jeśli rządzą nim siły przekraczające człowieka (los, bogowie, konieczność), to istnieje w nim porządek sensu: działania mają konsekwencje, wybory prowadzą do określonych skutków, a cierpienie nie jest przypadkowe. Człowiek funkcjonuje pomiędzy wolnością a koniecznością – nie jest całkowicie sprawczy, ale ponosi odpowiedzialność za swoje decyzje.

To właśnie ten sposób myślenia stanowi fundament wielu tematów maturalnych na poziomie rozszerzonym, w których CKE pyta nie o treść utworów, lecz o:

- **relację człowieka z losem,**
- **mechanizmy konfliktu wartości,**
- **znaczenie cierpienia i ofiary,**
- **rolę literatury w porządkowaniu świata.**

Antyk dostarcza więc nie gotowych odpowiedzi, lecz **języka do opisu problemów**, który można przenosić na inne teksty kultury.

Antyk w szkole – dwa poziomy pracy

Poziom podstawowy (co uczeń ma umieć):

- rozpoznawać gatunki i podstawowe pojęcia (epos, tragedia, mit; konflikt tragiczny, fatum, katharsis, mimesis),
- wskazywać je w utworach i krótko wyjaśniać ich sens.

Poziom rozszerzony (co uczeń ma pokazać w wypracowaniu):

- używać pojęć **funkcjonalnie**, czyli pokazywać, jak działają w tekście i jakie mają znaczenie interpretacyjne,
- łączyć antyk z innymi epokami (kontynuacja, polemika, przekształcenie, zerwanie),
- budować argument o człowieku, wartościach i świecie, a nie o „cechach gatunku” czy „charakterystyce bohatera”.

Antyk – pojęcia kluczowe

1. EPOS

Definicja

Epos to obszerny utwór narracyjny o podniosłym stylu, przedstawiający dzieje bohatera lub wspólnoty na tle wydarzeń przełomowych (mitycznych lub historycznych). Epos ukazuje świat uporządkowany, rządzony określonym systemem wartości, w którym czyny bohaterów pociągają za sobą konsekwencje.

Poziom podstawowy

Uczeń:

- rozpoznaje epos jako gatunek,
- wskazuje jego cechy (podniosły styl, bohater wyjątkowy, ingerencja bogów),
- wie, że epos opowiada o sprawach ważnych dla całej wspólnoty.

Poziom rozszerzony

Uczeń:

- pokazuje, że epos **porządkuje obraz świata**,
- interpretuje bohatera jako **model postawy**, a nie „postać z przygodami”,
- wykorzystuje epos do rozważań o sensie bohaterstwa, sławy, odpowiedzialności jednostki wobec wspólnoty.

2. TRAGEDIA

Definicja

Tragedia to gatunek dramatyczny przedstawiający los bohatera uwikłanego w konflikt, którego nie da się rozwiązać bez naruszenia fundamentalnych wartości. Istotą tragedii jest ukazanie nieuchronności klęski wynikającej z samej struktury świata i sytuacji bohatera.

Poziom podstawowy

Uczeń:

- rozpoznaje tragedię jako gatunek,

5. **Edyp** – winna niewiedza, przeznaczenie i poznanie; cena prawdy o sobie.
Nawiązania: dramat psychologiczny, psychoanaliza, literatura o tożsamości.
6. **Narcyz** – autozachwyt i samotność; pułapka własnego „ja”.
Nawiązania: literatura o egoizmie, obsesji i autokreacji.
7. **Tezeusz i Minotaur** – labirynt jako metafora próby; lęk i wyjście z kryzysu.
Nawiązania: opowieści o inicjacji, dojrzewaniu, „potworach” wewnętrznych.
8. **Pygmalion** – pragnienie kreacji; odpowiedzialność twórcy za własne dzieło.
Nawiązania: literatura o modelowaniu drugiego człowieka, o relacjach władzy.

8. Filozofia a literatura w antyku (Platon i Arystoteles)

8.1. Platon – mimesis i nieufność wobec sztuki

Platon widział świat materialny jako cień świata idei, a sztukę – jako naśladowanie cienia. W tej perspektywie literatura może odciągać człowieka od prawdy, bo działa na emocje i tworzy złudzenia. Platon pytał: czy sztuka wychowuje, czy rozchwiewa? Czy wolno pokazywać bohaterów, którzy postępują niemoralnie, jeśli młodzi mają ich naśladować?

Maturalnie działa to tak: uczeń może wykorzystać Platona jako kontekst w tematach o wpływie literatury, o odpowiedzialności artysty, o sporze „sztuka – moralność”.

8.2. Arystoteles – literatura jako poznanie i katharsis

Arystoteles widział w literaturze możliwość poznania: sztuka nie tylko kopiuje rzeczywistość, ale wydobywa z niej to, co ogólne. Tragedia pozwala przeżyć litość i trwogę, prowadząc do katharsis, czyli oczyszczenia emocji i zrozumienia mechanizmów ludzkich działań.

Maturalnie działa to tak: Arystoteles jest świetnym kontekstem w tematach o roli tragedii, o funkcji emocji, o tym, że literatura uczy „przez doświadczenie”.

Ćwiczenia

ANTYGONA

1. Kompozycja tragedii i jej funkcja

1. W jaki sposób klasyczna, zamknięta kompozycja tragedii (prologos – epeisodia – stasimony – exodos) wpływa na sposób interpretacji konfliktu w *Antygonie*?
Rozważ, czy porządek formalny wzmacnia, czy podważa poczucie nieuchronności losu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Jaką funkcję pełni chór w konstrukcji dramatu?
Przeanalizuj, czy jest on jedynie komentatorem wydarzeń, czy też elementem budującym napięcie i moralną interpretację konfliktu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. W jaki sposób konstrukcja dialogów (Antyгона–Ismena, Antyгона–Kreon, Kreon–Hajmon) organizuje rozumienie racji obu stron?
Zastanów się, czy dramat daje czytelnikowi przestrzeń do jednoznacznego osądu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Mechanizm konfliktu tragicznego

4. Na czym polega strukturalny mechanizm konfliktu tragicznego w *Antygonie*?
Rozważ, czy konflikt wynika z charakterów postaci, czy z konstrukcji świata przedstawionego.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. W jaki sposób Sofokles buduje równorzędność racji?
Przeanalizuj, czy tragedia sugeruje hierarchię wartości, czy pozostawia spór nierozstrzygnięty.

.....

.....

.....

.....

.....

Wskazówki analityczne

Uczeń powinien:

- wskazać, że Itaka organizuje sens całej narracji,
- przeanalizować symbolikę ładu i tożsamości,
- wykazać, że dom jest kategorią aksjologiczną.

Modelowa odpowiedź

Itaka w *Odysei* pełni funkcję kategorii symbolicznej organizującej sens całości. Jest nie tylko celem podróży, lecz także punktem odniesienia dla wszystkich prób. Dom symbolizuje ład, tożsamość i wspólnotę. Każda przygoda oddala bohatera od tego porządku, a powrót oznacza jego odzyskanie. Kompozycyjnie Itaka spaja narrację – nawet gdy bohater przebywa daleko, jego działania są ukierunkowane na powrót. Dom staje się więc osią strukturalną utworu.

Tematy wypracowań

1. W jaki sposób konstrukcja świata przedstawionego oraz mechanizm tragizmu w literaturze antycznej organizują relację między wolnością jednostki a koniecznością losu?

W pracy przeanalizuj:

- sposób budowania konfliktu,
- funkcję fatum,
- relację między decyzją bohatera a porządkiem świata.

2. W jaki sposób kompozycja eposu oraz konstrukcja bohatera wpływają na interpretację heroizmu jako wartości ambiwalentnej w literaturze antycznej?

W pracy przeanalizuj:

- funkcję selekcji materiału narracyjnego,
- sposób budowania hierarchii wartości,
- relację między chwałą a destrukcją.

3. Na czym polega mechanizm reinterpretacji mitu w literaturze i jak jego przekształcenia wpływają na sposób konstruowania sensu dzieła?

W pracy przeanalizuj:

- funkcję struktury mitycznej,
- sposoby jej przekształcania,
- relację między pierwotnym znaczeniem mitu a jego literacką aktualizacją.

Jak pisać tematy strukturalne z antyku

(poziom rozszerzony – analiza budowy i funkcji)

I. Najpierw: zrozum, o co naprawdę pyta temat

Opracowanie to jest własnością zdajdobrze.pl i sprzedawane jest jedynie w sklepie www.uczdobrze.pl. Rozprowadzanie, sprzedawanie i kupowanie produktu w innych miejscach narusza prawa autorskie i jest karane.